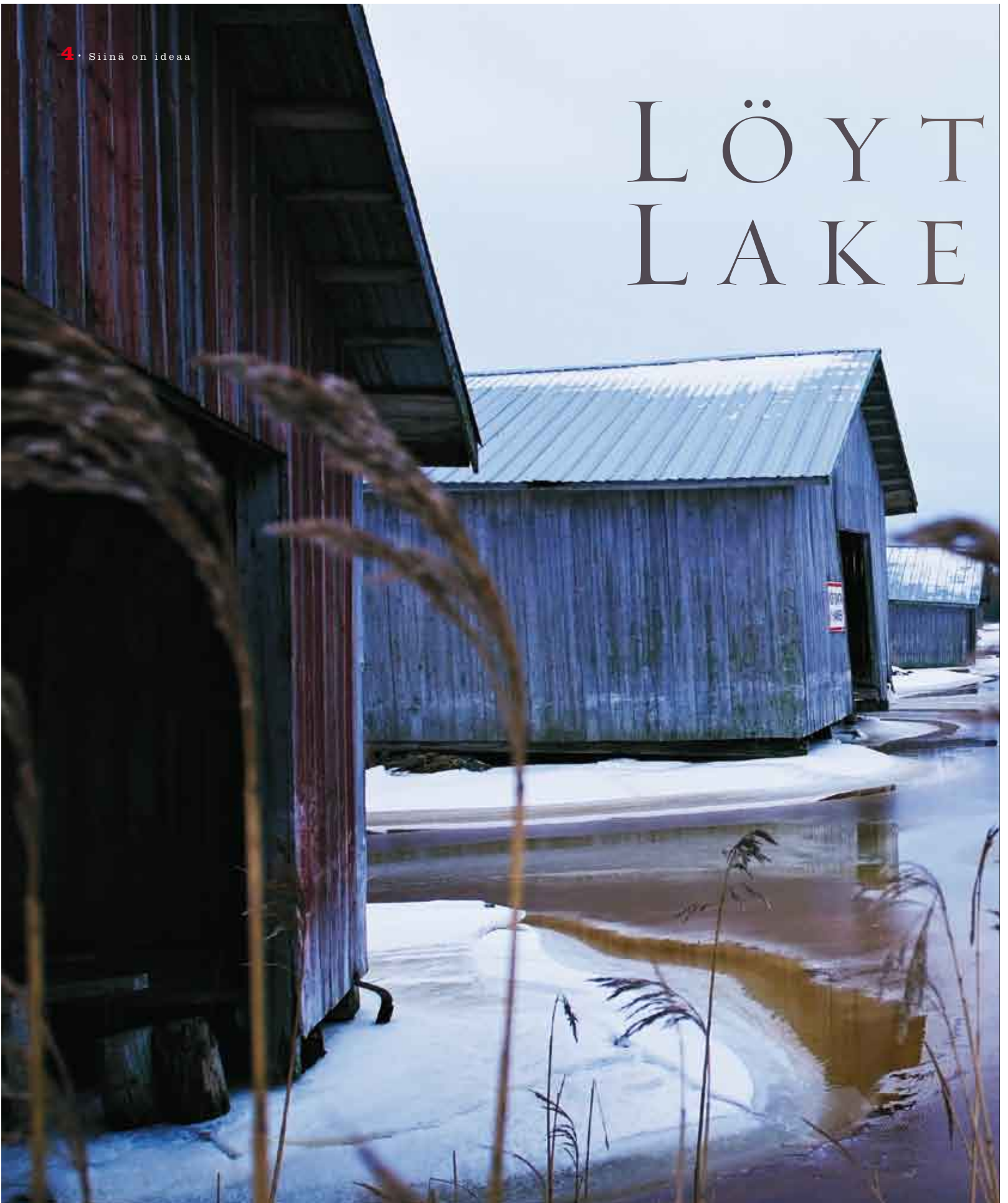

LÖYT LAKE

ÖRETKELLÄ UKSILLA

Millaisia ovat suomenruotsalaisimmat suomalaiset? Miten eletään Manner-Suomen ruotsalaisimmassa kunnassa, missä lähes kaikkien äidinkieli on ruotsi.

TEKSTI MAGNUS LONDEN KUVAT CHARLOTTA BOUCHT

Tässä sitä sitten istutaan, yksin linja-autossa maantiellä numero 673 ruotsinkielisellä Pohjanmaalla. Ulkona on laakeaa aavaa. Mitä tällainen muukalainen oikein voisi kysyä kuljettajalta murtaakseen jään, päästäkseen lähemmäksi kansansielua?

Selailen kiivaasti lähdekirjojani, turistikirjallisuutta 1930-luvulta, katsotaanpas... Aivan, kirjassa sanotaan: ”Vihanpito, joka aiemmin vallitsi pohjanmaalaisten kylien kesken, on jo aikoja sitten unohdettu.”

Rauhaa ja harmoniaa, sepä hyvä!

Joten kun kuljettaja kääntyy kohti Petolahtea (Petalax), voin turvallisesti heittää ruotsiksi kommentin: ”Ilmeisesti kylät eivät enää riitele keskenään?”

– Mitä? Totta kai kiistelemme! Meille petolahtelaisille Maalahti (Maalax) on perivihollinen. Niin se on aina ollut!

Hetkinen. Riitoja kylien kesken? Riitoja, jotka ovat niin vanhaa perua, ettei kukaan enää muista syytä?

Hienoa. Se osoittaa vain sen, että kaikki on normaalia, että olemme todella Suomessa.

Petolahden eteläinen rajakunta on nimeltään Korsnäs, ja juuri sinne olen matkalla. Korsnäs on nimittäin ruotsalaisempi kunta kuin yksikään kunta Ruotsissa, ja tietenkin se on myös Manner-Suomen ruotsalaisin kunta. Korsnäsin asukkaista 95 %:n väitetään olevan äidinkieleltään ruotsinkielisiä. Voitteko käsittää: 95 %!?

Yhtäkkiä tunnen, miten sisäinen löytöretkeilijäni, tutkijani ja etnologini pääsee valloilleen. Vaeltelen minulle – ja monille muille suomalaisille – täysin tuntemattomilla seuduilla. Repussani on vaihtovaatteita ja hammasharja, otsalamppu ja kartta, paperia ja kynä sekä matkakirjoja 1930- ja 2000-luvuilta.

Olen myös, kunniasanalla, niin avomielinen kuin helsinkiläinen vain voi olla.

Tehtäväni on yksinkertainen, mutta vaativa. On saatava vastaukset kysymyksiini:

Millainen paikka tämä suomenruotsalaisin Suomen kolkka oikein on? Millaisia ovat suomenruotsalaisimmat suomalaiset?

Sitkeitten juuttaiden parissa

On vielä hämää, kun bongaan anonyymin tehdasrakennuksen. Pienten ikkunoiden läpi näen kymmeniä miehiä työntouhussa, sokaisevan hitsauspuikon liekin, pöytäjyrsimen kimpussa puurtavia ihmisiä; kymmenet miehitetyt koneet meluavat salissa.

Heureka! Olen Korsnäsissa ja pääsen välittömästi sykkeeseen.

Sisäinen tutkijani koputtaa oveen. Pian juon kahvia lämminkatseisen ja pörrötukkaisen miehen kanssa, jolla on kevyt parransänki ja rypyinen paita, kuluneet kengät ja mustat farkut – ja Smart-aski rintataskussa.

Tämä mies tietää vähintään miljoona asiaa, joita sinä tai minä emme tiedä. Hän puhuu raskaan teollisuuden metalleista innoissaan murteella silmät vilkkuen, mutta minulla on tärkeämpiä kysymyksiä, minulla on tehtäväni: Puhutteko te ruotsia täällä? Myös tehdassalin puolella?

– Tietysti. 60 työntekijästä ainoastaan neljä on suomenkielisiä, ja he puhuvat tietenkin suomea keskenään. Mutta se ei ole milloinkaan ollut mikään ongelma. Itse puhun suomea esimerkiksi työnjohtajan kanssa.

Niinpä niin, sure... Ja miten hän muka on oppinut täällä suomea?

– Äitimuori lähetti minut aikoinaan Ilmajoelle suomenkieliselle kymppiluokalle. Aluksi en ymmärtänyt mitään ja olin todella katkera

äidilleni. Mutta se oli hänen kaikkien aikojen paras tekonsa. Opin suomea, eihän tästä kaikesta olisi muuten tullut yhtään mitään, mies sanoo ja osoittaa selkensä takana olevaa tehdassalia.

Mies on Johan Sjöberg. Ulospäin aivan tavallinen korsnäslainen jäpikkä. Johanin vanhemmat olivat duunareita: äiti työskenteli kotihoidon parissa, isä ajoi kuorma-autoa. Kaksikymmentä vuotta sitten Johan aloitti hitaajana yrityksessä, jossa tuolloin oli 12 työntekijää. Nykyään hän on itse monien mutkien kautta päätenyt alati laajentuvan Profiweld-yrityksen toimitusjohtajaksi ja omistajaksi. Yrityksessä työskentelee 60 ihmistä.

Raapustan muistiinpanoja kunnianhimoista, suurelle maailmalle osoitettua, raporttiani varten: ”Korsnäslaiset ovat sitkeitä juuttaita”.

– Totta. Kateellisuus, positiivinen kaidehtiminen, toimii täällä usein yllätyksenä. Jos jollakulla toisella menee hyvin, niin ajattelemme, että piru vieköön, kyllä minäkin pärjään.

Ainoa ongelma tuntuu olevan työvoiman löytäminen.

– Tänne on vaikea houkutella ihmisiä suomenkielisistä kunnista. Yritämme tosissamme, mutta kynnyksellä työkennellä täällä vaikuttaa olevan korkealla. Suomessa kaikki asiat ovat tosin nykyään niin eri racalla. Me ruotsinkieliset pohjanmaalaiset olemme lähentyneet suomenkielisiä,

ja he ovat lähentyneet meitä. Hyväksymme toisemme, Johan toteaa.

Raskasta metallia ja Korsnäsin paitoja

Nyt tarvitsen hieman toisenlaisen puolen Korsnäsisä. Selaan kirjojani... ”Korsnäsin paita on kuuluisa”, siellä sanotaan.

Kuuluisa paita, samassa kylässä kuin raskaat metallit?

– Katso värejä! Katso, miten ne ovat säilyneet! Tämä paita on yli sata vuotta vanha!

Verna Lenlund on 82-vuotias, mutta hän on täynnä intohimoa puhuessaan Korsnäsin ylpeyden aiheesta, kansainvälisten käsi-

työpiirienkin tuntemasta paidasta.

Paidan erikoisuus ovat sen kirkkaat värit, ohut, hieno lanka sekä se, että kaula-aukko,

hihansuut sekä helmaosa on virkattu eikä kudottu kuten muu paita. Paidat tehdään ryhmätyönä, kolme kutojaa kutoo yhtä aikaa. Jo 1850-luvulta lähtien paita on toiminut Korsnäsin symbolina.

Nurkissa suhisee... kaksi maailman ääripäätä kohtaa tässä kotiseutumuseossa: Toisaalta Vernan yli satavuotias, huippukuntoinen paita, toisaalta helsinkiläisetnlogin yhden vuoden ikäinen, reikäinen ja nukkaantunut H & M:n villapaita.

Herrat älkööt vaivautuko

No niin. Metallit ja villapaidat on käsitelty, mutta tarvitsen lisää. Jotain hengellistä. Ja katso! Kadun toisella puolella kohoaa Engelin suunnittelema uusklassista tyyliä edustava puukirkko.

Pah! Nähtävyydet eivät ole minua varten.

Minulla on tehtäväni. Kiskaisen kirkkoherra Guy Kronqvistia hihasta. Hänen, jos kenen, luulisi tietävän, millaisia korsnäslaiset ovat. Mutta hän ei halua yleistää! Itsepintaisesti tutkija esittää kuitenkin kirkkoherralle vaateen, joten analyysi on seuraava:

– Kyllä korsnäslaisen aina tunnistaa, he ovat suorapuheisia, ja täällä jokainen saa olla oma itsensä.

1930-luvulta olevassa matkakirjassani sanotaan, että ”pohjanmaalaiset vihaavat päällepäsmäröintiä”, että Hienojen Herrojen on parasta kohdata kaikki vertaisinaan – muuten voi käydä todella huonosti. Onko tuo totta?

– Kyllä. Täällä sellaiset ihmiset pudotetaan kyllä melko nopeasti maan pinnalle. Yhteiskunnallinen asema ei merkitse kovinkaan paljon, vaan luonne ratkaisee.

Merkitse Pohjanmaan tiedotteeseeni: ”Älkööt Helsingin herrat, suomen- tai ruotsinkieliset, vaivautuko.”

Korsnäs on aiemmin ottanut vastaan suomalaisia kiintiöpakolaisia Vietnamista ja viimeksi Burmasta. Valtava työvoiman kysyntä on tuonut kuntaan myös muutamia bosnia-laisia perheitä, mikä merkitsee sitä, että Korsnäsisä on nyt muslimeja.

Ha haa, nyt pistän hänet koville, ajattelee lahjomaton totuuden etsijä sisimmässäni. Ruotsinkielisen Pohjanmaan idylli on tuhattu! Muslimit ja kristityt yhdessä pienessä Korsnäsisä, se ei voi mitenkään toimia!

– Ei pidä paikkaansa. En ole kuullut ainutakaan negatiivista kommenttia, Kronqvist sanoo painokkaasti.

– Normaalit muslimit hyväksyvät sen, että olen kristitty ja että seison ajatusmaailmani takana – ja päinvastoin. Meidän on molempien hyväksyttävä se ajatus, että omasta mielestämme juuri me olemme oikeassa. Parhaassa tapauksessa jompikumpi meistä onkin oikeassa... tai sitten olemme molemmat väärässä, Guy sanoo mietteläänä.

Selitys on se, että on täysin muita, ”oikeita”, syntejä kuin ”väärä” kieli, uskonto tai ihonväri. Lakeuden laki on nimittäin yksiselitteinen. Ehkäpä se on peruja valtavasta Amerikkaan suuntautuneesta maastamuutosta – ja paluusta – yli sata vuotta sitten: ”On pidettävä työnteosta”.

– Jos tulee tänne laiskottelemaan, saa nopeasti jätävää kohtelua osakseen, Kronqvist vahvistaa.

Kippis tosinajattelijaille

Lähden jatkamaan tätä urauurtavaa Korsnäsin sielun etsimistä. Kirjastossa opin, että paikallishistoria on pop, ja että seudulla pidetään erityisesti kirjoista, jotka kertovat täällä tapahtuneista vanhoista murhista ja ryöstöistä.

Niinpä pikakirjoitan viralliseen raporttiini: ”Pimeät puolet kiehtovat myös Korsnäsisä”.

Kunnankansliassa kunnanjohtaja Anita Ismark toteaa turkistarhauksen, joka on merkittävä asia Korsnäsiläisille, mutta jota usein kritisoidaan suurkaupungeissa, olevan yksi maaseudun elinkeinoista muiden joukossa.

Itsetunnon ei ainakaan tunnu olevan mitään vikaa.

Huolimatta siitä, että kunnassa asuu vain 2240 asukasta, mitään suunnitelmia liitoksesta muiden kuntien kanssa ei ole – pitkälle menevää yhteistyötä esimerkiksi koulu- ja sairaanhoitolaitoksessa on jo olemassa. Rkp:lla on Korsnäsin politiikassa minkä tahansa puolueen himoitsemia unelmatilanne: Puolu-

eella on kaikki (!) valtuustopaikat.

Lisää faktoja: Tämä on Halosmaata, ei Niinistön. Eduskuntavaaleissa kommunistit saivat kaiken kaikkiaan kahdeksan ääntä, kun taas kokoomus sai seitsemän.

Marginaalimerkintä: ”Kippis kaikille tosinajattelijaille – missä ikinä olettekaan!”

Kunnan ainoan ravintolan, Stenbrytarens (Kivenraivaaja), keittiössä seisoo Juha Kumpulainen. Nimellään ravintola kumartaa korsnäsläisten esi-isille, heille, jotka raivasivat uskomattoman kiviset pellot saadakseen itselleen kunnollista viljelysmaata.

Kumpulainen puolestaan on savolainen Suomen ruotsalaisimmassa kolkassa. Juuri tällä hetkellä hän antaa loppusilauksen kermakakulle, jota tarvitaan uuden Sale-kaupan harjannostajaisissa seuraavana päivänä. Kumpulainen pitää ravintolaa yhdessä kors-

näsläisen vaimonsa Teresen kanssa. Nykyisin täysin kaksikielinen Juha puhuu tietenkin suomea yhtä kaksikielisen tyttärensä kanssa, mutta häntä ei tunnu huolettavan se, että hän kuuluu kotikuntansa kielivähemmistöön.

– Ei ole kyllä ollut minkäänlaisia ongelmia, maassa maan tavalla, hän sanoo ja kohauttaa olkiaan.

Millainen korsnäsläinen sitten on? Terese, joka asui itse aiemmin Vaasassa, vastaa:

– Täällä kaikki tietävät kaiken kaikkiaan... Korsnäslaiset ovat maanläheisiä ja välittävät toisistaan, mutta

heidän on kyllä vaikea puhua keskenään. He ovat hiljaisia.

Hiljaisia? Vaikea keskustella? Näkemys hämmentää yksioikoista helsinkiläistä tutkijaa: Vaikuttaa siltä, että kaikki korsnäslaiset eivät olekaan samanlaisia. Kirjaan raporttiini uuden löydöksen: ”Kirkkoherra oli oikeassa. Ei pitäisi yleistää.”

Mutta mitä ihmettä? Mikä tuolla horison-tissa hohtaa? Miten aurinko voi olla idässä, kun päivä on painumassa mailleen?

Ne ovat kasvihuoneita. Tomaattien taival lautasellesi alkaa juuri täältä. Hyvästelytervehdys perheyitys Korsnäsin Kauppapuutarhan uloskäynnin luona, monien valtavilta jäähalleilta tuntuvien kasvihuoneiden tuolla puolen, kuuluu: ”Stop and see us again. Call us anytime.”

Selaan selaamasta päästyäni läheteostani, 1930-luvun matkakirjaa... :”Pohjanmaa on monessa mielessä amerikkalaistumassa.”

Kalastajan haikea katse

Jaahas, tuolla on Sale, kylän ainoa kauppa, ja tuolla on posti, tuolla pankki, kampaamo – kaikki tylsissä uudisrakennuksissa. Mutta hienoa kyllä, keskustaa ympäröivät vanhat keltaisiksi ja punaisiksi maalatut puutalot, joten arkkitehtuuri ei aiheuta monia syviä huokauksia.

Korsnäs koostuu neljästä täysin erillisestä kylästä. Nyt vain peukalo pystyy ja maantien laitaan. Kahdeskymmenes auto pysähtyy. Paikallinen turkistarhaaja. Ajat ovat hieman epävakait, mutta emmeköhän me pärjää, nainen sanoo. Saavumme kylään, joka näyttää... aivan oikealta kylältä. Rauhallisesti kiemurtelevat hiekkatiet, kyläkauppa, joka sulkee ovensa viideltä, kaksi komeaa museotuulimyllyä, ja tuolla alhaalla, vihdoinkin, vapauden tuoksu: meri!

Harmahtavien venevajojen rivit todistavat siitä, että Harrström on aikanaan ollut oikea kalastajakylä. Seistessäni kauimmaisella laiturilla kalastaja Ragnar Juth tulee paikalle hitaasti astellen. Hänen 83-vuotiaat silmänsä katsovat minua pirteinä, mutta niissä on myös jotain haikeaa.

– Harrström taitaa vedellä viimeisiään. Nyt koulukin suljetaan. Aiemmin täällä satamassa oli vilkasta, kalastin silakkaa ja siikaa. Tuolla oli ehdasta, hän sanoo ja nauraa osoittaen ammottavaa Merenkurkua, jossa seuraava pysähdyspaikka onkin jo Ruotsin puolella.

Alakuloisena kirjoitan muistiin: ”Pieni pala Suomea on poissa”.

Totuus leluissa

Nähtynyt tutkija puristaa nyt suustaan viimeisen ennakkoluulonsa: Korsnäsissä kaikki on vanhaa!

Korvatillikka seuraa välittömästi:

- Menestyksellä paikallinen yritys luo 3D-animaatioita.
- Merelle on suunnitteilla suuri tuulivoimala – mistä kunta on tietenkin syvästi eri mieltä.

- Osuuskunta tulee asentamaan kuituoptisen yhteyden koko Pohjanmaan rannikkoseudulle tulevaisuuden kommunikaatiotarpeisiin...

Että näin.

Olen siis oppinut, että lähes kaikki korsnäslaiset todella puhuvat ruotsia äidinkielenään, ettei ole syytä leikkiä hienoa tai sievistelevää, että on tehtävä töitä ansaitakseen kunnioitusta, että tänne on helppo ulkopuolisenkin tulla kielestä tai kulttuurista riippumatta, että täällä on vaikea pysytellä anonyyminä kuten missä tahansa pienessä yhteisössä, että eräänä päivänä ravintolan suosikkilounasannos oli kampelaa, että kaikki vaikuttavat olevan yrittäjiä, että potkukelkka elää ja voi hyvin, että keskustassa on mukava hylätty hökkeli, jonka vintille on jätetty puusohva, että kaikilla on auto, että kävelijöillä on aina heijastinliivi, ettei ole olemassa yhtä ainoaa totuutta – ja paljon paljon muuta...

Entä lapset?

Lapsilla on tapana sanoa asiat siten, kuin ne ovat, mutta vaikka kunnassa on kokonaista neljä ala-astetta, en ole kolmen päivän aikana vain sattunut osumaan samaan paikkaan koululaisten kanssa.

Ei hätää. Kunnan suuren kurssikeskuksen seinällä riippuvat onneksi kootut totuudet. Joku on pyytänyt lapsia piirtämään ja kuvailemaan kotikyläänsä. Piirustuksissa on Suomen lippu sekä Korsnäsän vaaku-na ympärillään persoonallisia kuvia ja analyyssejä. Ja tuossa, yhteen ainoaan lauseeseen vangittuna, on vastaus, joka – noloa kyllä – tekee omista tieteellisistä havainnoistani täysin turhia:

Pidän Korsnäsistä siksi, että kaupassa on niin hauskoja leluja.

Heli Roiha

Ainut sana

Muutimme Ruotsiin, kun olin 15. Osasin sanoa seuraavat asiat ruotsiksi:

”Hej, jag heter Heli. Jag är 15 år gammal. Jag bor på Paprikagatan.”

Jostain syystä tiesin myös, mikä peikko on ruotsiksi. Se on ”troll”.

Ensimmäiseksi opettelini, miten pyytää tupakkaa kaupan kassalta. Matkalla lähikauppaan hoin päässäni: ”Ett paket Prince tack, ett paket Prince tack.”

Olin hyvin aikuinen. Poltin tupakkaa ja luin Mika Waltaria. Puhuin tietysti sujuvasti englantia – maailmaa niin kovin paljon nähneenä – enkä oikein muista, miksi välttämättä halusin ostaa röökini ruotsiksi. Mutta saatuaani ajatuksen päähäni, en voinut lipsua päätöksestä tuntematta oloani pelkuriksi.

”Ett paket Prince, tack”, sanoin olevinaan rennosti kassan pojalle. Hän oli itse asiassa aika söpö. Kauhukseeni hän ei kuitenkaan vain ojentanut minulle askia, vaan alkoi mölöttää jotain aivan käsittämätöntä. Älysin myöhemmin, että hän halusi varmaan tietää, halusinko kovan vai pehmeän askin, mutta juuri silloin halusin vain kuulla häpeään.

Juuri silloin olin 15 v.

Olen nyt 35, enkä enää kuvittele olevani aikuinen ja ymmärtäväni elämää. Tämän maan kielikeskusteluja pakkoruotsista en käsitä lainkaan. Minusta meidän pitäisi poistaa matikka, fysiikka ja kemia. Itse olen ainakin unohtanut kaiken, mitä olen joskus saattanut kuulla neliojuurista ja molekyyleistä, sillä minulla ei ole ollut niistä

tiedoista yhtään mitään hyötyä.

Minusta meidän pitäisi enemmän osata edes vähän saamea. Ihan kohteliaisuudesta, kerran tässä nyt samassa maassa asutaan.

Kielitaito ei ole teoreettisen kieli-opin pänttäämistä. Monet eivät osaa kommunikoida edes omalla äidinkielellään. Ehkä heitäkin nolottaa, kuten minua sen ruotsalaisen kaupan kassalla.

Kielitaidosta ei ole hyötyä, jos ei uskalla puhua. Koulussa ei puhuta ihmisen tarpeesta tulla ymmärretyksi. Ei edes siitä, miksi se tuntuu niin mukavalta, kun joku turisti on vaivautunut opettelemaan sanan ”kiitos”.

Lempisanani on kielellä, jota osaan vain kaksi sanaa. Osaan kielen ja kansan nimen, ”ainu”. He ovat ikään kuin Japanin saamelaisia ja sana ”ainu” tarkoittaa ihmistä. Se on hieno sana sekä kielelle että kansalle. Ihminen.

Kun ainu tapaa ensimmäisen kerran toisen ihmisen, he tervehtivät toisiaan sanoen ”iran-karapte”. Tarkemmin käännettyinä se tarkoittaa ”anna minun koskettaa sydäntäsi.”

En tunne tarvetta opetella lisää ainunkielisiä sanoja. Voin aina ostaa röökkiä osoittamalla tupakkahyllyä. Hymyillä kiitoksiksi.

Se sana saisi olla EU:nkin hyväksymä, virallinen kansainvälinen tervehdys.

Irankarapte.